

Advies over de aanvullingen op de Natuurdoelanalyses van de provincie Gelderland

Rijntakken, Wooldse Veen, Korenburgerveen, Bekendelle,
Willinks Weust, Stelkampsveld, Landgoederen Brummen,
De Bruuk, Lingegebied en Diefdijk-Zuid,
Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem

Inhoudsopgave

1.	Inleiding en advies in het kort	2
2.	Advies over algemene uitgangspunten eindconclusies Gelderland.....	5
3.	Advies over de heroverwogen eindconclusies per Natura 2000-gebied	7
3.1	Rijntakken.....	7
3.2	Wooldse Veen.....	8
3.3	Korenburgerveen	10
3.4	Bekendelle	12
3.5	Willinks Weust	13
3.6	Stelkampsveld	14
3.7	Landgoederen Brummen.....	16
3.8	De Bruuk.....	18
3.9	Lingegebied en Diefdijk-Zuid.....	19
	Bijlage 1: Projectgegevens.....	21

---

1. Inleiding en advies in het kort

De provincie Gelderland heeft in 2023 natuurdoelanalyses (NDA's) opgesteld voor elf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Deze analyses hadden als doel inzichtelijk te maken of de huidige en geplande maatregelen per gebied voldoende zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen realiseren en om (verdere) verslechtering van het gebied te voorkomen. De Ecologische Autoriteit adviseerde bij deze gebieden meermaals om (een deel van) de eindconclusies in de NDA nader te onderbouwen of te herzien.¹ De provincie heeft hierna haar eindconclusies heroverwogen in een notitie² en de Ecologische Autoriteit om advies gevraagd. In het voorliggende advies gaat de Ecologische Autoriteit in op de navolgbaarheid en onderbouwing van de eindconclusies uit deze aanvullende notitie.

Wat is in het kort het advies van de Ecologische Autoriteit?

De Ecologische Autoriteit waardeert dat de provincie Gelderland de conclusies in de NDA's van haar natuurgebieden op basis van de eerdere adviezen van de Ecologische Autoriteit systematisch heeft heroverwogen. Ook onderschrijft de Ecologische Autoriteit het belang van veel van de maatregelen die de provincie heeft beschreven in de notitie, vooral als het gaat om herstel van de abiotische situatie van de gebieden.

Tegelijkertijd constateert de Ecologische Autoriteit dat de door de provincie beoogde eindconclusies meermaals niet goed zijn onderbouwd, vooral waar de provincie een positievere eindconclusie geeft (ja, of ja, mits) dan de Ecologische Autoriteit adviseerde. De Ecologische Autoriteit oordeelt dat, ondanks dat in veel gebieden goede en noodzakelijke stappen worden gezet, (verdere) verslechtering van de toestand van de meeste habitattypen en leefgebieden ten opzichte van de referentiesituatie naar de toekomst toe niet volledig is uitgesloten. Ook is het niet voldoende zeker dat veel van de verbeter- en uitbreidingsdoelen gerealiseerd kunnen worden met de uitgevoerde en geplande maatregelen en beheer. De NDA's en de notitie bieden hiervoor niet voldoende informatie en onderbouwing.

Dit oordeel is relevant, omdat het juridisch gezien niet toegestaan is om te wachten met het treffen van maatregelen als er mogelijk sprake is van (verdere) verslechtering.³ Aanvullende maatregelen zijn dan nodig voor het vereiste natuurherstel. Deze zijn benoemd in de eerdere adviezen van de Ecologische Autoriteit over de NDA's in Gelderland.

Omgang met deze adviezen over de eindoordelen

Het eindoordeel is geen vast gegeven. De NDA-cyclus voorziet in een NDA-APK en NDA-update waarin het doelbereik opnieuw wordt beoordeeld. De provincie heeft aangegeven dat zij de APK in het eerste kwartaal van 2027 gereed wil hebben en daarbij de beschikbare gegevens uit haar monitoringssysteem gebruikt. Op basis van deze nieuwe informatie worden dan de eindoordelen uit de notitie opnieuw tegen het licht gehouden.

De Ecologische Autoriteit adviseert de provincie om de benodigde aanvullende gebiedsspecifieke informatie en de interpretatie daarvan bij deze actualisatie van de NDA's toe te voegen. De NDA-adviezen en dit advies geven aan om wat voor informatie het gaat. Deze informatie is nodig voor de onderbouwing van de eindoordelen.

---

¹ De NDA's en adviezen zijn te vinden door op www.ecologischeautoriteit.nl/adviezen te filteren op adviezen in Gelderland.

² Provincie Gelderland, 3 november 2025, *Reactie op adviezen Ecologische Autoriteit Provincie Gelderland 'Basis op orde'*.

³ Zie paragraaf 3 van de [Interpretation guide Natura 2000-beheer](#) en dit arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie: C-418/04.

Omgang met onzekerheden achter de eindoordelen

Het eindoordeel geeft een sterk vereenvoudigd beeld van de verwachtingen voor de toekomst. Dit hangt bijvoorbeeld samen met het feit dat het om een ex ante beoordeling gaat met bijbehorende onzekerheden⁴, maar ook met het feit dat de gebruikte beoordelingssystematiek de ecologische ontwikkeling van een gebied slechts in drie categorieën tracht te vangen⁵. Als verslechtering vanwege een gebrek aan informatie niet valt uit te sluiten, vraagt dat echter om een ander type maatregelen (namelijk nader onderzoek) dan bij een daadwerkelijk vastgestelde verslechtering. Ook maken de eindconclusies geen onderscheid tussen oppervlakte en kwaliteit, en zijn ze gericht op het gehele Natura 2000-gebied⁶. In de aangepaste NDA-handreiking die het ministerie van LNV momenteel opstelt, wordt de systematiek van de eindbeoordeling naar verwachting aangepast.⁷ Mogelijk leidt dit tot een meer genuanceerde en inzichtelijke eindbeoordeling.

De Ecologische Autoriteit adviseert bij de verdere uitwerking en uitvoering van het natuurherstelbeleid door de provincie rekening te houden met de onzekerheden die mede het gevolg zijn van een gebrek aan gegevens en bijbehorende analyses. De uitgebreide monitoring die momenteel door de provincie wordt uitgevoerd zal behulpzaam zijn bij het verder beperken van deze onzekerheden en het geven van inzicht in de effecten van maatregelen.

Adviezen Ecologische Autoriteit op NDA's zélf blijven onverkort van kracht

De Ecologische Autoriteit heeft in de eerdere adviezen over de NDA's aanvullende aanbevelingen gedaan om de NDA's en daarmee de kwaliteit van de besluitvorming te verbeteren, nu en in de toekomst. Deze adviezen zijn steeds samengevat in hoofdstuk 1 van de betreffende adviezen en blijven onverkort van kracht.

Leeswijzer

In paragraaf 2 van dit advies gaat de Ecologische Autoriteit in op de algemene reactie van de provincie Gelderland op de adviezen van de Ecologische Autoriteit. In paragraaf 3 gaat de Ecologische Autoriteit in op de eindconclusies per Natura 2000-gebied. Ze beoordeelt hier de navolgbaarheid en onderbouwing van de heroverwogen eindconclusies voor habitattypen en leefgebieden die zijn beschreven in de NDA's van de eerste cyclus.⁸ Zij houdt in deze paragraaf de volgorde van de gebieden in de provinciale notitie aan.

In haar NDA-advies over de Veluwe doet de Ecologische Autoriteit geen voorstel voor aanpassing van de eindoordelen. Voor het Natura 2000-gebied Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem gaat de provincie mee in de door de Ecologische Autoriteit voorgestelde aanpassing van het eindoordeel. Dit advies gaat daarom niet verder in op deze twee Natura 2000-gebieden.

---

⁴ Inherent aan natuurherstel is dat de werkelijke ontwikkeling van het gebied niet op voorhand in detail te voorspellen is. Dit komt door onzekerheden over ontwikkelingen in de omgeving (zoals knelpunten), autonome ontwikkelingen (zoals klimaatverandering) en de effectiviteit van de getroffen maatregelen.

⁵ Het beoordelingskader voor de eindconclusies kent slechts drie varianten (ja - ja, mits - nee, tenzij), waardoor de nuance over de werkelijke staat van een gebied verloren gaat. De invloed van onzekerheden op het eindoordeel blijft in deze eenvoudige classificatie buiten beeld, terwijl die juist vaak een grote rol in het eindoordeel spelen.

⁶ Ruimtelijke verschillen binnen het gebied zijn hierdoor niet goed zichtbaar. Dit is vooral voor grote Natura 2000-gebieden, zoals de Veluwe en Rijntakken, een belangrijk aandachtspunt.

⁷ Zie ook de adviezen 5180 en 5181 van de Ecologische Autoriteit aan het ministerie van LNV van 8 januari 2026, over prioritering van drukfactoren en maatregelen en over de ex ante beoordeling. Deze adviezen zijn uitgebracht t.b.v. de nieuwe handreiking en zijn te vinden via www.ecologischeautoriteit.nl.

⁸ Een habitat(sub)type, habitatrichtlijnsoort en vogelrichtlijnsoort kent een unieke EU-code. Voor de leesbaarheid zijn deze codes niet in dit advies overgenomen. De codes zijn weergegeven in de tabellen in de provinciale notitie die wél in dit advies zijn opgenomen.

Aanleiding advies

Het Rijk en de provincies hebben afgesproken dat de basis van de NDA's op orde moet zijn. Dit betekent dat de NDA tenminste voldoende onderbouwing moet bevatten voor het nemen van 'no regret' maatregelen en dat de conclusies vast moeten staan. Dit betekent dat, indien nodig, aanvullingen op de NDA's volgen op verbeterpunten uit het eerdere advies van de Ecologische Autoriteit over de NDA. Deze aanvullingen worden ook voorgelegd voor een advies aan de Ecologische Autoriteit als de eindconclusies afwijken van het eerdere advies. De provincie Gelderland heeft de Ecologische Autoriteit daarom gevraagd om te adviseren over de notitie waarin de provincie ingaat op de heroverwogen eindconclusies over de Natura 2000-gebieden.

Rol van de Ecologische Autoriteit

De Ecologische Autoriteit is onafhankelijk en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van natuurinformatie. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen (natuur)rapporten, dat doet de voortouwnemer.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Ecologische Autoriteit en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt staan op de website, net als de eerdere adviezen van de Ecologische Autoriteit over de Natura 2000-gebieden in Gelderland en de daarbij beoordeelde documenten. Deze stukken zijn per gebied te vinden op www.ecologischeautoriteit.nl/adviezen.

---

2. Advies over algemene uitgangspunten eindconclusies Gelderland

In paragraaf 2.3 van de notitie geeft de provincie een algemene reactie op de adviezen van de Ecologische Autoriteit over de eindconclusies van de NDA's van de eerste cyclus. De provincie stelt dat de Ecologische Autoriteit:

- onterecht een aantal conclusies heeft verbonden aan trends in het verleden en de huidige situatie;
- er onvoldoende vanuit gaat dat verwachte effecten van geborgde, bewezen maatregelen meegenomen mogen worden in de ex ante beoordeling;
- er onvoldoende vanuit gaat dat alleen bestaande informatie meegenomen hoeft te worden;
- ten onrechte het effect van klimaatverandering bij het eindoordeel betreft.

De notitie geeft niet specifiek aan hoe deze constatering doorwerken in het al dan niet overnemen van de eindoordelen per gebied. Daarom kan de Ecologische Autoriteit hier ook alleen in algemene zin op reageren.

Over punt 1

De Ecologische Autoriteit trekt een 'ja'- of 'ja, mits'-conclusie als buiten iedere redelijke wetenschappelijke twijfel verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie is uitgesloten.⁹ Het gaat om een beoordeling van de situatie in de toekomst ('ex ante'), op langere termijn.¹⁰ Om de effectiviteit van getroffen maatregelen in te schatten zijn de huidige situatie en trends in het verleden (uit een 'ex post' analyse) van belang, zowel voor de arealen aan habitattypen en leefgebieden als voor de verschillende kwaliteitsaspecten. Anders dan de notitie van de provincie suggereert, zijn de huidige situatie en trends uit het verleden daarmee wel belangrijk voor de ex ante beoordeling. De verwachtingen moeten mede worden bepaald op de basis van wat is bekend over het gebied en hoe maatregelen werken (en werkten).¹¹

Over punt 2

De Ecologische Autoriteit merkt op dat het, zoals aangegeven, bij deze ex ante-beoordeling om een oordeel op de langere termijn gaat in het licht van alle relevante omstandigheden. Het is juist dat bij een eindconclusie de effecten van geborgde en bewezen herstelmaatregelen meegewogen kunnen worden, ook als de effectiviteit nu nog niet in een gebied te zien is. Dat maatregelen zijn getroffen betekent echter nog niet per definitie dat verslechtering op langere termijn kan worden uitgesloten. Voor het voorkomen van verslechtering moeten ook andere factoren worden beoordeeld.¹²

Zo kunnen de afwezigheid van bronpopulaties van doelorganismen of van voldoende kiemkrachtige zaden, en de aanwezigheid van verspreidingsbarrières, de herstelbaarheid van een ecosysteem beperken. Ook kan het hersteltraject anders verlopen dan het degradatietraject.¹³ Tot slot speelt ook de vraag of adequaat is onderbouwd dat maatregelen leiden tot voldoende herstel en of de maatregelen voldoende effectief zijn. Dat

---

⁹ Deze maatstaf volgt uit jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Europese Unie. Zie voor de relevante jurisprudentie en de gevolgen daarvan voor het beoordelingskader het advies van de Ecologische Autoriteit aan het ministerie van LNVN van 8 januari 2026 (projectnummer 5181), via [deze link](#).

¹⁰ Zie paragrafen 7.1 en 7.2 van de Handreiking Natuurdoelanalyse voor de eerste cyclus NDA (versie 4), BII12, 22 juni 2022.

¹¹ Advies 5181 werkt dit nader uit: een goede eindconclusie vraagt om een samenhangende beoordeling van verleden en toekomst, van oppervlakte én kwaliteit, en van korte en langere termijn.

¹² Advies 5180 kan hierbij behulpzaam zijn, omdat dit advies laat zien hoe drukfactoren, systeembelang, ecologische urgentie en maatregelen gebiedsgericht kunnen worden geprioriteerd.

¹³ Het bekendste voorbeeld heeft betrekking op zoetwater-ecosystemen. Bij eutrofiering treden processen op die leiden tot troebelheid en het verdwijnen van karakteristieke flora en fauna. Om een dergelijk systeem te herstellen moet de nutriëntenbelasting veel verder verlaagd worden dan de waarde die geldt voor een stabiel systeem. Dit is een voorbeeld van het zogeheten hysteresis-effect.

---

geldt bijvoorbeeld voor de onderbouwing van hydrologische herstelmaatregelen. De Ecologische Autoriteit heeft in haar NDA-adviezen er bijvoorbeeld vaak op gewezen dat de NDA, hoewel positieve effecten verwacht mogen worden, niet aantoonde dat de hydrologische herstelmaatregelen leiden tot *voldoende* hydrologisch herstel.

Ook merkt de Ecologische Autoriteit op dat de notitie voor een aantal habitattypen een positieve eindconclusie trekt ondanks overschrijding van de kritische depositiewaarden voor stikstof (KDW). De notitie lijkt hierbij te focussen op ongeveer de termijn van een beheerplanperiode (6 jaar), zoals ook mondeling door de provincie toegelicht. De Ecologische Autoriteit onderschrijft dat vanuit een ecologisch perspectief ondanks een overschrijding van de KDW een verbetering *kán* plaatsvinden door herstelmaatregelen.

Wanneer de stikstofdepositie echter langdurig boven de KDW ligt, is het risico op verslechtering nog steeds aanwezig, ondanks de uitgevoerde maatregelen. Dit komt onder andere door de hoeveelheid stikstof die in het ecosysteem van veel gebieden is opgebouwd als gevolg van decennialange depositie (en die bij overschrijding van de KDW zal blijven doorgaan in de toekomst) en bodemprocessen zoals ontkalking en bodemverzuring die samenhangen met de verzurende werking van stikstof. Wanneer een gebied tijdenlang overbelast is met stikstofdepositie, gaat deze opbouw al die tijd bovendien door. Daardoor kunnen herstelmaatregelen na verloop van tijd aan effectiviteit inboeten of zelfs teniet worden gedaan, bijvoorbeeld doordat verzuring en vermessing blijven doorwerken in bodem, vegetatie en soortensamenstelling.

Deze maatregelen zijn zinvol en ook nodig om verslechtering te voorkomen, en kunnen tijdelijk goede resultaten en zelf verbetering/uitbreiding geven, maar omdat het eindoordeel gericht is op de langere termijn, kan een negatief eindoordeel in voorkomende gevallen toch passend zijn. Voor het trekken van een positieve eindconclusie ondanks een overschrijding van de KDW is bovendien altijd gebiedsspecifieke, ecologische informatie en analyse nodig om het effect op het habitatype of leefgebied in meer detail in beeld te brengen.¹⁴ De provinciale notitie bevat die gegevens voor geen enkel gebied.

Over punt 3

De Ecologische Autoriteit onderschrijft dat in deze eerste cyclus van NDA's alleen bestaande informatie in het eindoordeel betrokken dient te worden. Een randvoorwaarde voor een goed onderbouwde eindconclusie is dat dan wel gebruikgemaakt is van alle redelijkerwijs beschikbare gegevens en de interpretatie daarvan adequaat is uitgevoerd.¹⁵ Dit was in de eerste NDA's van Gelderland meermaals niet het geval, zo bleek uit de adviezen van de Ecologische Autoriteit over de NDA's.

Over punt 4

Dit punt onderschrijft de Ecologische Autoriteit deels: de effecten van klimaatverandering in de toekomst wegen in deze eerste cyclus van NDA's niet mee in de eindbeoordeling. Wel moest al in de NDA's worden aangegeven dat maatregelen door klimaatverandering mogelijk minder effectief kunnen zijn, waardoor (een aanzet tot) aanvullende maatregelen in de toekomst wellicht nodig zijn. Bovendien hebben reeds opgetreden effecten van klimaatverandering, zoals de langdurige droogte in de zomers van 2018-2020, al effect op de huidige toestand van de natuur, en is het belangrijk om hierop te anticiperen. Deze effecten moesten al worden meegenomen in de NDA's van de eerste cyclus.

---

¹⁴ Zie hierover punt 15 van het eerder genoemde advies 5181 over de ex ante beoordeling.

¹⁵ Zie hierover punt 11 van het eerder genoemde advies 5181 over de ex ante beoordeling.

3. Advies over de heroverwogen eindconclusies per Natura 2000-gebied

3.1 Rijntakken

Wat staat in de provinciale notitie over Rijntakken?

De Ecologische Autoriteit heeft geadviseerd alle eindconclusies aan te passen naar 'nee, tenzij'. Dit betekent dat verdere verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie voor de aangewezen habitattypen niet is uitgesloten. De provincie neemt het advies van de Ecologische Autoriteit voor de habitattypen over (figuur 1). Voor de vogelrichtlijnsoorten kwartelkoning en watersnip neemt de provincie het eindoordeel niet over.

De provincie past het eindoordeel voor kwartelkoning aan van 'ja' aan naar 'ja, mits'. Verslechtering is volgens de provincie uitgesloten, maar de instandhoudingsdoelstellingen zijn nog niet binnen bereik. Verder handhaaft de provincie het eindoordeel 'ja' voor de watersnip. Dat betekent dat de provincie verslechtering in de toekomst uitsluit en stelt dat de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik zijn.

Habitattype	Eindoordelen nda	Advies EA	Opvolging?	Eindoordeel na verwerken advies EA
H6120 Stroomdalgraslanden	J	NT	Ja	NT
H6510A Glanshaverhooilanden	J	NT	Ja	NT
H9120 Beuken-eikenbossen met hulst	NT	NT	-	NT
H91E0B Essen-lepenbossen	J	NT	Ja	NT
H91E0C Beekbegeleidende bossen	J	NT	Ja	NT
H91F0 Droge hardhoutooibossen	J	NT	Ja	NT
A122 Kwartelkoning	J	NT	Deels	JM
A153 Watersnip	J	NT	Nee	J

Figuur 1. Overzicht heroverwogen eindconclusies NDA Rijntakken (bron: de notitie). De afkortingen hebben de volgende betekenissen: J = ja, JM = ja, mits, NT = nee, tenzij.

Wat is het advies van de Ecologische Autoriteit over Rijntakken?

De Ecologische Autoriteit acht verslechtering van het leefgebied van de vogelrichtlijnsoorten kwartelkoning en watersnip op basis van de NDA en de notitie niet uitgesloten. Zij adviseert daarom om de eindconclusies voor deze vogelrichtlijnsoorten alsnog aan te passen naar 'nee, tenzij' of de positieve eindconclusies alsnog beter te onderbouwen. De onderbouwingen in de notitie zijn niet navolgbaar en gaan niet voldoende in op de knelpunten en onzekerheden uit het advies van de Ecologische Autoriteit over de NDA. De notitie bevat ten opzichte van de NDA geen aanvullende gegevens of analyses voor de onderbouwing van de eindoordelen. De Ecologische Autoriteit licht haar adviezen over aanpassing van eindconclusies hieronder nader toe.

Eindconclusies kwartelkoning

De Ecologische Autoriteit constateert dat er sprake is van een sterk afnemende trend voor kwartelkoning en dat het aantal broedparen ver onder dat uit het aanwijzingsbesluit ligt. Een rapport van SOVON¹⁶ beschrijft dat het aanbod aan geschikt leefgebied voor kwartelkoning te klein en versnipperd is en dat de grasgroei te vroeg op gang komt. De NDA concludeert dat door een lagere stikstofdepositie en ander beheer de doelen haalbaar zijn. De provinciale notitie stelt dat de voorgestelde maatregelen in het beheerplan voldoende waarborg bieden tegen een verdere verslechtering van de draagkracht van het leefgebied. Tegelijkertijd stelt de notitie dat er onzekerheid is dat de in het beheerplan opgenomen maatregelen voldoende gewaarborgd zijn.

De Ecologische Autoriteit constateert dat de NDA en de provinciale notitie onvoldoende zekerheid en onderbouwing bieden dat het benodigd beheer om verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie te voorkomen en de doelen voor kwartelkoning te halen, ook daadwerkelijk wordt uitgevoerd. Advies voor het benodigd beheer staat in het SOVON-rapport. Dit rapport laat zien dat het broedsucces van de kwartelkoning toeneemt als het beheer wordt aangepast zodat het leefgebied geschikt wordt gemaakt voordat kwartelkoning zich vestigt. Het rapport kwantificeert dit ook. De Ecologische Autoriteit constateert dat het beheer nu overwegend reactief is en dat het maaibeheer pas wordt aangepast wanneer de aanwezigheid van kwartelkoning is vastgesteld. Dit is niet voldoende om de opgetreden verslechtering terug te draaien. Het beheerplan en de NDA bevatten ook geen informatie over de verspreiding en de kwaliteit van het leefgebied van de kwartelkoning op dit moment. Deze informatie is wel nodig voor de uitwerking van de benodigde beheermaatregelen.

Eindconclusie watersnip

De NDA beschrijft dat er een afnemende trend is voor wat betreft het aantal broedparen watersnip en dat er sprake is van verslechtering. De NDA concludeert dat de behoudsdoelen echter haalbaar zijn, omdat in het beheerplan Rijntakken gebieden zijn aangewezen waar het beheer en de (waterhuishoudkundige) inrichting worden gericht op herstel van de populatie van de watersnip tot op het gewenste niveau (draagkracht voor 17 broedparen).

In haar NDA-advies gaf de Ecologische Autoriteit aan dat de NDA (inclusief beheerplan en onderliggende documenten) onvoldoende inzicht biedt om te beoordelen of de opgetreden verslechtering kan worden teruggedraaid door de uitgevoerde en voorgenomen maatregelen. In de NDA zijn veranderingen in het leefgebied niet in beeld gebracht en de NDA biedt geen informatie of de uitgevoerde maatregelen hebben geleid tot een herstel van het leefgebied en herstel van de populatie. De provinciale notitie bevat geen extra informatie waaruit blijkt dat met de uitgevoerde en geplande maatregelen verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie wordt voorkomen.

3.2 Wooldse Veen

Wat staat in de provinciale notitie over Wooldse Veen?

De Ecologische Autoriteit heeft geadviseerd alle eindconclusies aan te passen naar 'nee, tenzij'. Dit betekent dat verdere verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie voor de aangewezen habitattypen niet is uitgesloten. De provincie heeft voor geen van de habitattypen het advies van de Ecologische Autoriteit overgenomen (figuur 2). De provincie handhaaft het eindoordeel 'ja' voor het habitatype heischrale graslanden. Dat betekent dat de provincie verslechtering in de toekomst uitsluit en stelt dat de behoudsdoelstelling binnen bereik is. Verder handhaaft de provincie het eindoordeel 'ja, mits' voor de habitattypen actieve hoogvenen en

---

¹⁶ Koffijberg K., Schoppers J., van Els P. & Sierdsema H. 2021. Herstelplan leefgebied voor de Kwartelkoning in het Natura 2000-gebied Rijntakken. Sovon-rapport 2021/54. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

herstellende hoogvenen. Verslechtering is volgens de provincie uitgesloten, maar de instandhoudingsdoelstellingen zijn nog niet binnen bereik.

Habitatype	Eindoordelen nda	Advies EA	Opvolging?	Eindoordeel na verwerken advies EA
H6230 Heischrale graslanden	J	NT	Nee	J
H7110A Actieve hoogvenen	JM	NT	Nee	JM
H7120 Herstellende hoogvenen	JM	NT	Nee	JM

Figuur 2. Overzicht heroverwogen eindconclusies NDA Wooldse Veen (bron: de notitie). De afkortingen hebben de volgende betekenissen: J = ja, JM = ja, mits, NT = nee, tenzij.

Wat is het advies van de Ecologische Autoriteit over Wooldse Veen?

De Ecologische Autoriteit acht verslechtering van de habitattypen heischrale graslanden, actieve hoogvenen en herstellende hoogvenen op basis van de NDA en de notitie niet uitgesloten. Zij adviseert daarom om de eindconclusies voor deze habitattypen alsnog aan te passen naar 'nee, tenzij' of de positieve eindconclusies alsnog beter te onderbouwen. De onderbouwingen in de notitie zijn niet navolgbaar en gaan niet voldoende in op de knelpunten en onzekerheden uit het advies van de Ecologische Autoriteit over de NDA. De notitie bevat ten opzichte van de NDA geen aanvullende gegevens of analyses voor de onderbouwing van de eindoordelen. De Ecologische Autoriteit licht haar adviezen over aanpassing van eindconclusies hieronder nader toe.

Eindconclusie voor het habitatype heischrale graslanden

De Ecologische Autoriteit ziet dat in het Wooldse Veen veel gunstige herstelmaatregelen zijn uitgevoerd en dat dit heeft geleid tot vernatting en herstel. Dat werd ook tijdens het veldbezoek¹⁷ van de Ecologische Autoriteit aan het Wooldse Veen geconstateerd. Zo nemen kenmerkende soorten van heischrale graslanden als klokjesgentiaan, blauwe zegge en tormentil toe. De NDA biedt echter nog onvoldoende inzicht of de uitgevoerde en geplande maatregelen voldoende effectief zijn en of de gewenste hydrologische condities worden gerealiseerd. De provinciale notitie biedt hiervoor evenmin een nadere onderbouwing.

Verder constateert de Ecologische Autoriteit dat de trend van de omvang en kwaliteit voor dit habitatype niet met voldoende zekerheid is vastgesteld. Gezien de zeer kleine oppervlakte heischrale graslanden is het nog niet voldoende zeker dat het gaat om duurzaam herstel. De overbelasting met stikstof voor dit habitatype blijft de komende jaren fors. De Ecologische Autoriteit ziet in de notitie en de NDA onvoldoende gebiedsspecifieke gegevens die aantonen dat ondanks de overbelasting met stikstof op de langere termijn toch sprake is van (tenminste) behoud en of de genomen herstelmaatregelen voldoende zijn, zoals de provincie stelt. De notitie van de provincie gaat bijvoorbeeld niet in op de ophoping van stikstof in de bodem, verzuring en aantasting van de bodembuffer en de mogelijke consequenties voor de habitattypen.

Eindconclusies voor de habitattypen actieve en herstellende hoogvenen in de hoogveenkern

Ook in de hoogveenkern hebben de herstelmaatregelen geleid tot vernatting en herstel. Daardoor treedt in de hoogveenkern plaatselijk hoogveenvorming met bultvormende hoogveensoorten op waardoor het habitatype actieve hoogvenen zich uitbreidt. In het hoogveen is door intensief beheer alleen plaatselijk opslag van berk aanwezig. Dit in tegenstelling tot het Duitse deel van de hoogveenkern die grotendeels is dichtgegroeid met berk. Net als voor het habitatype heischrale graslanden geldt dat de NDA onvoldoende inzicht biedt of de

¹⁷ De werkgroep van de Ecologische Autoriteit heeft op 18 september 2024 een veldbezoek gehad aan het gebied, en heeft daarbij gesproken met de provincie en de beheerder Natuurmonumenten.

uitgevoerde en geplande maatregelen voldoende effectief zijn en of de gewenste hydrologische condities voor de habitattypen actieve en herstellende hoogvenen worden gerealiseerd. De provinciale notitie biedt hiervoor evenmin een nadere onderbouwing. Verder is voor het realiseren van de doelen voor behoud, uitbreiding en verbetering hydrologisch systeemherstel nodig met systeemmaatregelen aan de Duitse zijde én het effectief dempen van de kadesloot. De NDA en de notitie bieden hierover onvoldoende informatie en zekerheid.

De hoge stikstofdepositie in de hoogveenkern van Wooldse Veën stimuleert de groei van pijpenstrootje en berk. Deze soorten hebben een negatief effect op de omvang en kwaliteit van de genoemde habitattypen en zorgen door hun hoge verdamping voor het uitzakken van de grondwaterstand. Het beheer dat nodig is om deze soorten te onderdrukken kan de hoogveenvegetatie beschadigen. De Ecologische Autoriteit ziet dat de provinciale notitie en de NDA voor de habitattypen actieve en herstellende hoogvenen onvoldoende gebiedsspecifieke gegevens bevat die aantonen dat ondanks de overbelasting met stikstof op de langere termijn toch sprake is van (tenminste) behoud en of de genomen herstelmaatregelen voldoende zijn, zoals de provincie stelt.

3.3 Korenburgerveen

Wat staat in de provinciale notitie over Korenburgerveen?

De provincie heeft alleen voor het habitatype blauwgraslanden het advies van de Ecologische Autoriteit om eindconclusies te wijzigingen deels overgenomen (figuur 3). Het gaat om wijziging van 'ja' naar 'ja, mits'. Verslechtering is volgens de provincie uitgesloten, maar de instandhoudingsdoelstellingen zijn nog niet binnen bereik. De eindconclusie 'ja' heeft de provincie voor alle andere habitattypen en de habitatrichtlijnsoort kamsalamander niet gewijzigd. Dat betekent dat de provincie verslechtering in de toekomst uitsluit en stelt dat de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik zijn. De Ecologische Autoriteit heeft geadviseerd alle eindconclusies aan te passen naar 'nee, tenzij'. Dit betekent dat verdere verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie voor deze habitattypen niet is uitgesloten.

Habitatype	Eindoordelen nda	Advies EA	Opvolging?	Eindoordel na verwerken advies EA
	nda	Advies EA	Opvolging j/n	
H3130 Zwakgebufferde vennen	J	NT	Nee	J
H6230vka Heischrale graslanden, vochtig kalkarm	J	NT	Nee	J
H6410 Blauwgraslanden	J	NT	Deels, vanwege KDW	JM
H7110A Actieve hoogvenen	JM	NT	Nee	JM
H7120 Herstellende hoogvenen	JM	NT	Nee	JM
H7140A Trilvenen	J	NT	Nee	J
H7210 Galigaanmoerassen	J	NT	Nee	J
H91D0 Hoogveenbossen	J	NT	Nee	J
H91E0C Beekbegeleidende bossen	J	NT	Nee	J
H1166 Kamsalamander	J	NT	Nee	J

Figuur 3. Overzicht heroverwogen eindconclusies NDA Korenburgerveen (bron: de notitie). De afkortingen hebben de volgende betekenissen: J = ja, JM = ja, mits, NT = nee, tenzij, vanwege KDW = vanwege overschrijding van de kritische depositiewaarde voor stikstof die is verlaagd na afronding van de NDA.

Wat is het advies van de Ecologische Autoriteit over Korenburgerveen?

De Ecologische Autoriteit acht verslechtering van de habitattypen zwakgebufferde vennen, heischrale graslanden, actieve hoogvenen, herstellende hoogvenen, trilvenen, galigaanmoerassen, hoogveenbossen, beekbegeleidende bossen op basis van de NDA en de notitie niet uitgesloten. Zij adviseert daarom om de eindconclusies voor deze habitattypen alsnog aan te passen naar 'nee, tenzij' of de positieve eindconclusies alsnog beter te onderbouwen. De onderbouwingen in de notitie zijn niet navolgbaar, onder meer omdat ze niet voldoende ingaan op de knelpunten en onzekerheden uit het advies van de Ecologische Autoriteit over de NDA. De notitie bevat ten opzichte van de NDA geen aanvullende gegevens of analyses voor de onderbouwing van de eindoordelen.

Voor de kamsalamander handhaaft de Ecologische Autoriteit haar advies het eindoordeel aan te passen van 'ja' naar 'ja, mits'. In de notitie staat ten onrechte dat de Ecologische Autoriteit adviseert het eindoordeel aan te passen naar 'nee, tenzij' (zie figuur 3). De Ecologische Autoriteit licht haar adviezen over aanpassing van eindconclusies hieronder nader toe.

Eindconclusies voor de habitattypen in de randzone

In de randzone (lagzone) van het Korenburgerveen komen de habitattypen heischrale graslanden, trilvenen, blauwgraslanden, zwakgebufferde vennen, galigaanmoerassen en beekbegeleidende bossen voor. De Ecologische Autoriteit ziet dat in het Korenburgerveen veel effectieve herstelmaatregelen zijn uitgevoerd en dat dit heeft geleid tot vernatting en herstel. Dat werd ook tijdens het veldbezoek¹⁸ van de Ecologische Autoriteit aan het Korenburgerveen geconstateerd. De NDA biedt echter nog onvoldoende inzicht of de uitgevoerde en geplande maatregelen voldoende effectief zijn om verslechtering volledig uit te sluiten en of de gewenste hydrologische condities worden gerealiseerd. De aanvoer van voedingstoffen door uitspoeling vanuit de omringende landbouwgronden (direct of via het grondwater) is echter een knelpunt waarvan de consequenties voor de habitattypen in de randzone nog niet voldoende in beeld zijn.

Verder constateert de Ecologische Autoriteit dat de trend van de omvang en kwaliteit voor een aantal habitattypen niet met voldoende zekerheid vast te stellen is. Met uitzondering van het habitatype beekbegeleidende bossen blijft de overbelasting door stikstofdepositie voor de habitattypen in de randzone de komende jaren (tot 2035) fors. De Ecologische Autoriteit ziet in de notitie en de NDA onvoldoende gebiedsspecifieke gegevens die aantonen dat ondanks de overschrijding toch sprake is van (tenminste) behoud, zoals de provincie stelt. De notitie van de provincie gaat bijvoorbeeld niet in op de ophoping van stikstof in de bodem, verzuring en aantasting van de bodembuffer en de mogelijke consequenties voor de habitattypen. Net zoals in haar eerdere advies constateert de Ecologische Autoriteit dat er nog een aantal onderzoeksvragen en ontbrekende risico-inventarisatie zijn en daardoor verslechtering niet met zekerheid valt uit te sluiten.

Eindconclusie voor de habitattypen in de hoogveenkern

De hoogveenkern bevat de habitattypen herstellende en actieve hoogvenen en hoogveenbossen. Hiervoor geldt op hoofdlijnen dezelfde redenering als voor de habitattypen in de randzone. Ook hiervoor geldt dat er herstelmaatregelen met een positief effect op de waterhuishouding zijn uitgevoerd of in uitvoering zijn. De uitgevoerde maatregelen hebben geleid tot herstel van de habitattypen. Uit de NDA blijkt dat de hoogveenkern zeer gevoelig is voor lange perioden van droogte en dat hiervoor extra maatregelen nodig zijn die in het beheerplan zijn opgenomen. De NDA biedt echter nog onvoldoende inzicht of de uitgevoerde en geplande maatregelen voldoende effectief om verslechtering volledig uit te sluiten zijn en of de gewenste hydrologische condities worden gerealiseerd.

---

¹⁸ De werkgroep van de Ecologische Autoriteit heeft op 6 december 2024 een veldbezoek gehad aan het gebied, en heeft daarbij gesproken met de provincie, beheerders Natuurmonumenten en de Stichting Vragender Veen.

Verder constateert de Ecologische Autoriteit dat de trend van de omvang en kwaliteit van de habitattypen niet met voldoende zekerheid vast te stellen is. De overbelasting door stikstofdepositie van de habitattypen herstellende en actieve hoogvenen blijft de komende jaren (tot 2035) fors. De Ecologische Autoriteit ziet in de notitie en de NDA onvoldoende gebiedsspecifieke gegevens die aantonen dat ondanks de overschrijding toch sprake is van (tenminste) behoud, zoals de provincie stelt. De notitie van de provincie gaat bijvoorbeeld niet in op de voortdurende ophoping van stikstof in de bodem en de mogelijke consequenties voor de habitattypen. Net zoals in haar eerdere advies constateert de Ecologische Autoriteit dat er nog een aantal onderzoeksvragen en ontbrekende risico-inventarisatie zijn en daardoor verslechtering niet met zekerheid valt uit te sluiten.

3.4 Bekendelle

Wat staat in de provinciale notitie over Bekendelle?

De Ecologische Autoriteit adviseerde om alle eindconclusies bij te stellen naar 'nee, tenzij'. Dit betekent dat verdere verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie voor de habitattypen niet is uitgesloten. De provincie heeft deze adviezen niet allemaal overgenomen. De provincie heeft voor het habitatype eiken-haagbeukenbossen het eindoordeel 'ja, mits' niet gewijzigd (figuur 4). Verslechtering is volgens de provincie uitgesloten, maar de instandhoudingsdoelstellingen zijn nog niet binnen bereik.

Habitatype	nda	Advies EA	Opvolging?	Eindoordeel na verwerken advies EA
H9120 Beuken-eikenbossen met hulst	J	NT	Ja, vanwege KDW	NT
H9160A Eiken-haagbeukenbossen	JM	NT	Nee	JM
H91E0C Beekbegeleidende bossen	JM	NT	Ja	NT

Figuur 4. Overzicht heroverwogen eindconclusies NDA Bekendelle (bron: de notitie). De afkortingen hebben de volgende betekenissen: J = ja, JM = ja, mits, NT = nee, tenzij, vanwege KDW = vanwege overschrijding van de kritische depositiewaarde voor stikstof die is verlaagd na afronding van de NDA.

Wat is het advies van de Ecologische Autoriteit over Bekendelle?

De Ecologische Autoriteit acht verslechtering van het habitatype eiken- en haagbeukenbossen nog steeds niet uitgesloten. Zij adviseert daarom om de eindconclusies voor dit habitatype alsnog aan te passen naar 'nee, tenzij' of de positieve eindconclusie alsnog beter te onderbouwen. De onderbouwing in de notitie is niet navolgbaar, onder meer omdat de notitie niet voldoende ingaat op de knelpunten en onzekerheden uit het advies van de Ecologische Autoriteit over de NDA (zie onderstaande toelichting). De notitie bevat ten opzichte van de NDA geen aanvullende gegevens of analyses voor de onderbouwing van de eindoordeelen.

Daarnaast adviseert de Ecologische Autoriteit om de onderbouwingen van negatieve eindconclusie voor het habitatype beuken- en eikenbossen met hulst aan te vullen. De Ecologische Autoriteit onderschrijft de eindconclusie 'nee, tenzij' voor dit habitatype, maar de notitie baseert dit aangepaste oordeel nu uitsluitend op de recente bijstelling van de kritische depositiewaarden (KDW's) voor dit habitatype. De Ecologische Autoriteit adviseert om ook de onzekerheid over de ontwikkeling van dit bostype en de niet-optimale omvang toe te voegen aan de onderbouwing van de negatieve eindconclusies.

Eiken- en haagbeukenbossen

De Ecologische Autoriteit ziet dat in Bekendelle positieve effecten van (veel van) de uitgevoerde maatregelen zichtbaar zijn. In haar advies constateerde ze echter dat er geen inzicht is in de kwaliteitstrend is en geen kwantitatief inzicht in hydrologische effecten van uitgevoerde en geplande maatregelen en of deze maatregelen

voldoende zijn om verslechtering volledig uit te sluiten. Over belangrijke bovenstroomse maatregelen in de Boven-Slinge is geen zekerheid. De provinciale notitie biedt hiervoor geen nadere informatie.

Verder blijft de overbelasting door stikstofdepositie bestaan. Tijdens haar veldbezoek in het kader van het NDA-advies constateerde de Ecologische Autoriteit dat de gevolgen hiervan in het veld zichtbaar zijn. In haar NDA-advies adviseert ze de conclusies over de effecten van stikstof aan te scherpen en aan te passen en te onderbouwen. De provinciale notitie biedt hiervoor geen nadere informatie of onderbouwing.

3.5 Willinks Weust

Wat staat in de provinciale notitie over Willinks Weust?

De Ecologische Autoriteit adviseerde om de eindconclusies voor de habitattypen droge heiden, beuken- en eikenbossen met hulst, eiken-haagbeukenbossen en beekbegeleidende bossen bij te stellen naar 'nee, tenzij'. Dit betekent dat verdere verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie voor deze habitattypen niet is uitgesloten. Voor de habitattypen droge heiden en beuken- en eikenbossen met hulst stelt de provincie het eindoordeel conform het advies van de Ecologische Autoriteit bij naar 'nee, tenzij', vanwege de overschrijding van de KDW. De provincie neemt het advies voor het habitatype eiken-haagbeukenbossen deels over. Het gaat om wijziging van 'ja' naar 'ja, mits' (zie figuur 5). Verslechtering is volgens de provincie uitgesloten, maar de instandhoudingsdoelstellingen zijn nog niet binnen bereik. De provincie heeft voor het habitatype beekbegeleidende bossen het eindoordeel 'ja' niet gewijzigd (figuur 4). De conclusie 'ja' betekent dat de provincie verslechtering in de toekomst uitsluit en stelt dat de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik zijn.

Habitatype	Eindoordelen nda	Advies EA	Opvolging?	Eindoordeel na verwerken advies EA
H4030 Droge heiden	J	NT	Ja, vanwege KDW	NT
H5130 Jeneverbesstruwelen	NT		-	NT
H6230dkr Heischrale graslanden, droog kalkrijk	NT		-	NT
H6230vka Heischrale graslanden, vochtig kalkarm	NT		-	NT
H6410 Blauwgraslanden	NT		-	NT
H9120 Beuken-eikenbossen met hulst	J	NT	Ja, vanwege KDW	NT
H9160A Eiken-haagbeukenbossen	J	NT	Deels	JM
H91E0C Beekbegeleidende bossen	J	NT	Nee	J

Figuur 5. Overzicht heroverwogen eindconclusies NDA Willinks Weust (bron: de notitie). De afkortingen hebben de volgende betekenissen: J = ja, JM = ja, mits, NT = nee, tenzij, vanwege KDW = vanwege overschrijding van de kritische depositiewaarde voor stikstof die is verlaagd na afronding van de NDA.

Wat is het advies van de Ecologische Autoriteit over Willinks Weust?

De Ecologische Autoriteit acht verslechtering van de habitattypen eiken- en haagbeukenbossen en beekbegeleidende bossen nog steeds niet uitgesloten. Zij adviseert daarom om de eindconclusies voor deze habitattypen alsnog aan te passen naar 'nee, tenzij' of de positieve eindconclusies alsnog beter te onderbouwen.

De onderbouwingen in de notitie zijn niet navolgbaar, onder meer omdat ze niet voldoende ingaan op de knelpunten en onzekerheden uit het advies van de Ecologische Autoriteit over de NDA (zie onderstaande toelichting). De notitie bevat ten opzichte van de NDA geen aanvullende gegevens of analyses voor de onderbouwing van de eindoordelen.

Daarnaast adviseert de Ecologische Autoriteit om de onderbouwingen van negatieve eindconclusies voor de habitattypen droge heiden en beuken- en eikenbossen met hulst aan te vullen. De Ecologische Autoriteit onderschrijft de eindconclusie 'nee, tenzij' voor deze habitattypen, maar de notitie baseert dit aangepaste oordeel nu uitsluitend op recente bijstelling van de kritische depositiewaarden (KDW's) voor deze habitattypen. De Ecologische Autoriteit adviseert om ook de onzekerheid over de ontwikkeling van deze habitattypen en over de effectiviteit van herstelmaatregelen toe te voegen aan de onderbouwing van de negatieve eindconclusies.

Eiken- en haagbeukenbossen

De notitie stelt dat verslechtering van het habitatype is uitgesloten en dat voor kwaliteitsverbetering aanvullende maatregelen nodig zijn. Daarbij gaat de notitie uit van een stabiele toestand van het habitatype gedurende afgelopen tijd, een afname van de stikstofdepositie en positieve effecten van de herstelmaatregelen. De Ecologische Autoriteit constateert - net zoals in het NDA-advies - dat een stabiele toestand niet zeker is. Verder zijn er diverse onzekerheden die samenhangen met de abiotiek, die maken dat (verdere) verslechtering niet volledig uit te sluiten is. Het gaat bijvoorbeeld om de vragen of de maatregelen zullen leiden tot voldoende hydrologisch herstel, of de invloed van de steengroeve op de grondwaterstand negatief doorwerken, en wat de doorwerking zal zijn van de aanvoer van de toestroming van met nitraat, sulfaat en fosfaat verrijkt water. De notitie biedt hiervoor geen aanvullende onderbouwing.

Beekbegeleidende bossen

De notitie stelt dat verslechtering van het habitatype is uitgesloten vanwege het feit dat de kwaliteit van het habitatype nu al zeer matig is, de depositie daalt tot onder de KDW en omdat vanwege de uitgevoerde herstelmaatregelen kwaliteitsverbetering ten opzichte van de referentiesituatie binnen bereik komt. De Ecologische Autoriteit Kwaliteit onderschrijft dat de kwaliteit zeer matig is en het habitatype een zeer beperkte oppervlakte heeft. De trend van het habitatype ten opzichte van de referentiesituatie is echter niet duidelijk en verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie is niet uitgesloten. Behoud en kwaliteitsverbetering is ook na het nemen van maatregelen onvoldoende zeker vanwege dezelfde vragen als bij eiken-haagbeukenbossen. De notitie biedt geen nadere informatie om deze onzekerheden weg te nemen.

3.6 Stelkampsveld

Wat staat in de provinciale notitie over Stelkampsveld?

De Ecologische Autoriteit adviseerde om alle eindconclusies bij te stellen naar 'nee, tenzij'. Dit betekent dat verdere verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie voor de habitattypen en het leefgebied van kamsalamander niet is uitgesloten. De provincie heeft deze adviezen niet allemaal overgenomen. Zij wijzigt alleen de eindconclusies naar 'nee, tenzij' voor habitattypen waarvan de KDW na afronding van de NDA is bijgesteld en als gevolg hiervan overschreden wordt. Het gaat om de habitattypen droge heiden, blauwgraslanden, kalkmoerassen en beuken-eikenbossen met hulst. De positieve ('ja') eindconclusies voor habitattypen vochtige heiden en pioniervegetaties met snavelbiezen heeft de provincie in stand gelaten, net als de ja, mits-conclusies voor habitattypen zwakgebufferde vennen en beekbegeleidende bossen en het leefgebied van kamsalamander. De conclusie 'ja' betekent dat de provincie verslechtering in de toekomst uitsluit en stelt dat de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik zijn (zie figuur 6). Verslechtering is bij een 'ja, mits'-conclusie eveneens uitgesloten, maar bij deze natuurtypen zijn de instandhoudingsdoelstellingen nog niet binnen bereik.

Habitattype	Eindoordelen nda	Advies EA	Opvolging?	Eindoordeel na verwerken advies EA
H3130 Zwakgebufferde vennen	JM	NT	Nee	JM
H4010A Vochtige heiden	J	NT	Nee	J
H4030 Droge heiden	J	NT	Ja, vanwege KDW	NT
H6230dka Heischrale graslanden, droog kalkarm	NT	NT	-	NT
H6230vka Heischrale graslanden, vochtig kalkarm	NT	NT	-	NT
H6410 Blauwgraslanden	J	NT	Ja, vanwege KDW	NT
H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen	J	NT	Nee	J
H7230 Kalkmoerassen	J	NT	Ja, vanwege KDW	NT
H9120 Beuken-eikenbossen met hulst	J	NT	Ja, vanwege KDW	NT
H91E0C Beekbegeleidende bossen	JM	NT	Nee	JM
H1166 Kamsalamander	JM	NT	Nee	JM

Figuur 6. Overzicht heroverwogen eindconclusies NDA Stelkampsveld (bron: de notitie). De afkortingen hebben de volgende betekenissen: J = ja, JM = ja, mits, NT = nee, tenzij, vanwege KDW = vanwege overschrijding van de kritische depositiewaarde voor stikstof die is verlaagd na afronding van de NDA.

Wat is het advies van de Ecologische Autoriteit over Stelkampsveld?

De Ecologische Autoriteit acht verslechtering van de habitattypen en het leefgebied van kamsalamander op basis van de NDA en de aanvullende notitie nog steeds niet uitgesloten. Zij adviseert daarom om de eindconclusies voor de habitattypen en het leefgebied van kamsalamander alsnog aan te passen naar 'nee, tenzij' of de positieve eindconclusies alsnog beter te onderbouwen. De onderbouwingen in de notitie zijn niet navolgbaar, onder meer omdat ze niet voldoende ingaan op de knelpunten en onzekerheden uit het advies van de Ecologische Autoriteit over de NDA (zie onderstaande toelichting). De notitie bevat ten opzichte van de NDA geen aanvullende gegevens of analyses voor de onderbouwing van de eindoordelen.

Daarnaast adviseert de Ecologische Autoriteit om de onderbouwingen van negatieve eindconclusies voor de habitattypen droge heiden, kalkmoerassen, blauwgraslanden en beuken-eikenbossen met hulst aan te vullen. De Ecologische Autoriteit onderschrijft de eindconclusie 'nee, tenzij' voor deze habitattypen, maar de notitie baseert dit aangepaste oordeel nu uitsluitend op recente bijstelling van de kritische depositiewaarden (KDW's) voor deze habitattypen. De Ecologische Autoriteit adviseert om ook de onzekerheid over hydrologisch herstel toe te voegen aan de onderbouwing van de negatieve eindconclusies. Voor kalkmoerassen en blauwgraslanden zijn ook de beschikbaarheid van zaden (uit de zaadbank of door verspreiding vanuit de omgeving) en de niet-optimale omvang relevante onzekerheden. Voor droge heiden en beuken-eikenbossen met hulst adviseert de Ecologische Autoriteit om ook de ophoping van stikstof in de bodem aan de onderbouwing toe te voegen. Deze punten benoemde de Ecologische Autoriteit al in haar advies over de NDA, maar hier is in de aanvullende notitie niet op ingegaan.

Eindconclusies zwakgebufferde vennen en vochtige heiden

De overschrijdingen van de KDW's voor deze habitattypen zijn sterke indicaties dat verslechtering niet is uitgesloten. De Ecologische Autoriteit ziet in de notitie en de NDA onvoldoende gebiedsspecifieke gegevens die aantonen dat ondanks de overschrijding toch sprake is van (tenminste) behoud, zoals de provincie stelt. De notitie van de provincie gaat bijvoorbeeld niet in op de ophoping van stikstof in de bodem en de gegevens die zouden aantonen dat hydrologisch herstel voor deze habitattypen daadwerkelijk voldoende effectief is om (verdere) verslechtering volledig uit te sluiten. Deze essentiële informatie voor de onderbouwing van de eindconclusies had de Ecologische Autoriteit al benoemd in haar eerdere advies over de NDA.

Eindconclusie pioniervegetaties met snavelbiezen

In de notitie staat dat de abiotische condities voor dit habitatype inmiddels voldoende zijn om oppervlakte uit te breiden en kwaliteit te verbeteren. De Ecologische Autoriteit acht dit weliswaar aannemelijk, maar niet onderbouwd. Het ontbreekt aan monitoringsgegevens om te onderbouwen dat de hydrologie daadwerkelijk op orde is. De notitie geeft hier ten opzichte van de NDA niet meer inzicht in.

Eindconclusie beekbegeleidende bossen

In de notitie staat dat in 2030 geen sprake meer zal zijn van overbelasting met stikstof en dat de uitgevoerde hydrologische maatregelen voldoende effectief zullen zijn om het habitatype te behouden, ondanks de huidige negatieve trend in oppervlakte en kwaliteit. In het NDA-advies van de Ecologische Autoriteit staat dat er gereede twijfel is over of de getroffen herstelmaatregelen voldoende zullen zijn om (verdere) verslechtering volledig uit te sluiten. In de notitie zijn geen monitoringsgegevens of nadere onderbouwingen gepresenteerd die dit aantonen. De Ecologische Autoriteit kan de onderbouwing van de provincie daarom niet volgen.

Eindconclusie kamsalamander

De notitie stelt dat de uitgevoerde maatregelen voor het habitatype zwakgebufferde vennen bijdragen aan een versterking van het leefgebied van kamsalamander. Hiervoor constateerde de Ecologische Autoriteit echter al dat herstel van zwakgebufferde vennen onvoldoende zeker is, waardoor behoud van het leefgebied van kamsalamander ook niet geborgd is. Daarnaast benoemt de NDA onzekerheden over de toestand, trends en knelpunten voor dit leefgebied. Om deze redenen is verslechtering niet uitgesloten. Daarnaast onderschrijft de Ecologische Autoriteit de zorg van de provincie dat er onzekerheden zijn over de populatieontwikkeling van deze soort in de grotere regio.

3.7 Landgoederen Brummen

Wat staat in de provinciale notitie over Landgoederen Brummen?

De provincie heeft een deel van de adviezen van de Ecologische Autoriteit voor Landgoederen Brummen om eindconclusies te wijzigen overgenomen. Het gaat om wijzigingen naar 'nee, tenzij' voor de habitatypen blauwgraslanden en beuken-eikenbossen met hulst. Dit betekent dat verdere verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie voor deze habitatypen niet is uitgesloten. De eindconclusie voor het habitatype beekbegeleidende bossen ('ja') heeft de provincie in stand gelaten. Dat betekent dat de provincie verslechtering in de toekomst uitsluit en stelt dat de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik zijn. De eindconclusie voor het habitatype vochtige heiden is bijgesteld van 'ja' naar 'ja, mits' (zie figuur 7). Verslechtering van dit habitatype is volgens de provincie uitgesloten, maar de instandhoudingsdoelstellingen zijn nog niet binnen bereik.

Habitatype	Eindoordelen nda	Advies EA	Opvolging?	Eindoordeel na verwerken advies EA
H3130 Zwakgebufferde vennen	NT	-	-	NT
H4010A Vochtige heiden	J	NT	Deels	JM
H6230 Heischrale graslanden	NT	-	-	NT
H6410 Blauwgraslanden	JM	NT	Ja vanwege KDW	NT
H9120 Beuken-eikenbossen met hulst	J	-	Ja vanwege KDW	NT
H91E0C Beekbegeleidende bossen	J	JM of NT	Nee	J
H1166 Kamsalamander	NT	-	-	NT

Figuur 7. Overzicht heroverwogen eindconclusies NDA Landgoederen Brummen (bron: de notitie). De afkortingen hebben de volgende betekenissen: J = ja, JM = ja, mits, NT = nee, tenzij, vanwege KDW = vanwege overschrijding van de kritische depositiewaarde voor stikstof die is verlaagd na afronding van de NDA.

Wat is het advies van de Ecologische Autoriteit over Landgoederen Brummen?

De Ecologische Autoriteit acht verslechtering van de habitattypen beekbegeleidende bossen en vochtige heiden in Landgoederen Brummen op basis van de NDA en de aanvullende notitie nog steeds niet uitgesloten. Zij adviseert daarom om de eindconclusies voor deze habitattypen alsnog aan te passen naar 'nee, tenzij' of de positieve eindconclusies alsnog beter te onderbouwen. De onderbouwingen in de notitie zijn niet navolgbaar, onder meer omdat ze niet voldoende ingaan op de knelpunten en onzekerheden uit het advies van de Ecologische Autoriteit over de NDA (zie onderstaande toelichting). De notitie bevat voor deze habitattypen ten opzichte van de NDA geen aanvullende gegevens of analyses voor de onderbouwing van de eindoordelen.

Daarnaast adviseert de Ecologische Autoriteit om de onderbouwingen van negatieve eindconclusies voor de habitattypen blauwgraslanden en beuken-eikenbossen met hulst aan te vullen. De Ecologische Autoriteit onderschrijft de eindconclusie 'nee, tenzij' voor deze habitattypen, maar de notitie baseert dit aangepaste oordeel nu uitsluitend op de recente bijstelling van de kritische depositiewaarden (KDW's) voor deze habitattypen. De Ecologische Autoriteit adviseert om ook de onzekerheid over het hydrologisch herstel mee te nemen in de onderbouwing van de negatieve eindconclusies. Voor blauwgraslanden zijn ook de beschikbaarheid van zaden (uit de zaadbank of door verspreiding vanuit de omgeving) en de niet-optimale omvang relevante onzekerheden. Voor beuken-eikenbossen met hulst adviseert de Ecologische Autoriteit om ook de ophoping van stikstof in de bodem aan de onderbouwing toe te voegen. Deze punten benoemde de Ecologische Autoriteit al in haar advies over de NDA, maar hier is in de aanvullende notitie niet op ingegaan.

Eindconclusie vochtige heiden

In paragraaf 2 van dit advies is opgemerkt dat de overschrijding van de KDW een sterke indicatie is dat verslechtering niet is uitgesloten. De Ecologische Autoriteit ziet in de notitie en de NDA geen gebiedsspecifieke gegevens die onderbouwen dat ondanks de overschrijding toch sprake is van (tenminste) behoud, zoals de provincie stelt. De notitie van de provincie gaat bijvoorbeeld niet in op de ophoping van stikstof in de bodem. Ook gaat de notitie niet in op de beschikbaarheid van zaden en de constatering in het beheerplan dat sprake is van verdroging en te lage grondwaterstanden voor dit habitatype. Het essentiële belang van deze informatie voor de onderbouwing van de eindconclusies had de Ecologische Autoriteit al benoemd in haar eerdere advies over de NDA.

Eindconclusie beekbegeleidende bossen

In de notitie staat dat de kwaliteit volgens de NDA stabiel gebleven zou zijn, maar dit is in tegenspraak met passages in de NDA die vermelden dat de trend van de oppervlakte en kwaliteit negatief is, vermoedelijk door verdroging. Deze essentiële informatie had de Ecologische Autoriteit al benoemd in haar advies over de NDA. De

Ecologische Autoriteit kan de onderbouwing van de provincie daarom niet volgen. In combinatie met de constateringen in de NDA dat de oppervlakte van het habitatype aanzienlijk is achteruitgegaan als gevolg van verdroging, al dan niet versterkt door klimaatverandering in droge zomers in het verleden, en dat onzeker is of uitgevoerde maatregelen voldoende effectief zijn om (verdere) verslechtering volledig uit te sluiten, is de conclusie ‘ja’ niet voldoende onderbouwd.

3.8 De Bruuk

Wat staat in de provinciale notitie over de Bruuk?

De Ecologische Autoriteit adviseerde om alle eindconclusies bij te stellen naar ‘nee, tenzij’. Dit betekent dat verdere verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie voor deze habitattypen niet is uitgesloten. De provincie heeft deze adviezen niet overgenomen. Zij wijzigt alleen de eindconclusie naar ‘ja, mits’ voor het habitatype blauwgraslanden, omdat de kritische depositiewaarde voor stikstof (KDW) na afronding van de NDA is bijgesteld en als gevolg hiervan overschreden wordt. Voor trilvenen en kalkmoerassen behoudt de provincie de positieve eindconclusie. Dit betekent dat de provincie verslechtering in de toekomst uitsluit en dat hiermee de behoudsdoelstellingen binnen bereik zijn (zie figuur 8).

Habitatype	Eindoordelen nda	Advies EA	Opvolging?	Eindoordeel na verwerken advies EA
H6230vka Heischrale graslanden, vochtig kalkarm	NT	NT	-	NT
H6410 Blauwgraslanden	J	NT	Deels, vanwege KDW	JM
H7140A Trilvenen	J	NT	Nee	J
H7230 Kalkmoerassen	J	NT	Nee	J

Figuur 8. Overzicht heroverwogen eindconclusies NDA Bruuk (bron: de notitie). De afkortingen hebben de volgende betekenissen: J = ja, JM = ja, mits, NT = nee, tenzij, vanwege KDW = vanwege overschrijding van de kritische depositiewaarde voor stikstof die is verlaagd na afronding van de NDA.

Wat is het advies van de Ecologische Autoriteit over de Bruuk?

De Ecologische Autoriteit acht verslechtering van de habitattypen blauwgraslanden, trilvenen en kalkmoerassen in de Bruuk op basis van de NDA en de aanvullende notitie nog steeds niet uitgesloten. Zij adviseert daarom om de eindconclusies voor deze habitattypen alsnog aan te passen naar ‘nee, tenzij’ of de positieve eindconclusies alsnog beter te onderbouwen. De onderbouwingen in de notitie zijn niet navolgbaar, onder meer omdat ze niet voldoende ingaan op de knelpunten en onzekerheden uit het advies van de Ecologische Autoriteit over de NDA (zie onderstaande toelichting). De notitie bevat voor deze habitattypen ten opzichte van de NDA geen aanvullende gegevens of analyses voor de onderbouwing van de eindoordelen.

Eindconclusie blauwgraslanden

De negatieve contra-indicaties over hydrologisch herstel die de Ecologische Autoriteit in haar advies over de NDA benoemde, zijn in de notitie niet met gegevens weerlegd. In paragraaf 2 van dit advies is opgemerkt dat de overschrijding van de KDW een sterke indicatie is dat verslechtering niet is uitgesloten. De Ecologische Autoriteit ziet in de notitie en de NDA geen gebiedsspecifieke gegevens die onderbouwen dat ondanks de overschrijding toch sprake is van (tenminste) behoud, zoals de provincie stelt. Daarnaast zijn voor blauwgraslanden ook de beschikbaarheid van zaden (uit de zaadbank of door verspreiding vanuit de omgeving) en de niet-optimale omvang relevante onzekerheden. Deze punten benoemde de Ecologische Autoriteit ook al in haar advies over de NDA, maar hier is in de aanvullende notitie niet op ingegaan.

Eindconclusies trilvenen en kalkmoerassen

In haar advies over de NDA gaf de Ecologische Autoriteit al aan dat voor een aantal biotische en abiotische parameters onvoldoende gegevens zijn (en soms zelfs contra-indicaties, bijvoorbeeld over de ontwikkeling van diepe en ondiepe grondwaterstanden) om een positief eindoordeel te trekken over het voorkomen van verslechtering en het binnen bereik zijn van natuurdoelen. Ook gaf de Ecologische Autoriteit aan dat de NDA te optimistisch is over de toekomstige positieve effecten op deze habitattypen als de stikstofdepositie volgens de prognoses van AERIUS afneemt. Op deze punten gaat de notitie niet in. Bovendien gaat de notitie niet in op het punt dat de arealen van beide habitattypen onder het minimumareaal liggen.

3.9 Lingegebied en Diefdijk-Zuid

Wat staat in de provinciale notitie over Lingegebied en Diefdijk-Zuid?

De Ecologische Autoriteit adviseerde om alle eindconclusies bij te stellen naar 'nee, tenzij' aangezien verdere verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie voor deze habitattypen niet is uitgesloten. De provincie heeft het advies voor kalkmoerassen en essen-iepenbossen overgenomen. Voor glanshaverhooilanden en vossenstaarhooilanden behoudt de provincie de positieve eindconclusie 'ja'. Dit betekent dat de provincie verslechtering in de toekomst uitsluit en dat hiermee de behoudsdoelstellingen binnen bereik zijn (zie figuur 9). Ook voor beekbegeleidende bossen behoudt ze haar eindconclusie 'ja, mits'. Verslechtering is volgens de provincie uitgesloten, maar de instandhoudingsdoelstellingen voor beekbegeleidende bossen zijn nog niet binnen bereik.

Habitattype	Eindoordelen nda	Advies EA	Opvolging?	Eindoordeel na verwerken advies EA
H6510A Glanshaverhooilanden	J	NT	Nee	J
H6510B Vossenstaarhooilanden	J	NT	Nee	J
H7230 Kalkmoerassen	JM	NT	Ja	NT
H91E0B Essen-iepenbossen	J	NT	Ja	NT
H91E0C Beekbegeleidende bossen	JM	NT	Nee	JM

Figuur 9. Overzicht heroverwogen eindconclusies NDA Lingegebied en Diefdijk-Zuid (bron: de notitie). De afkortingen hebben de volgende betekenissen: J = ja, JM = ja, mits, NT = nee, tenzij.

Wat is het advies van de Ecologische Autoriteit over Lingegebied en Diefdijk-Zuid?

De Ecologische Autoriteit acht verslechtering van de habitattypen glanshaverhooilanden, vossenstaarhooilanden en beekbegeleidende bossen in Lingegebied en Diefdijk-Zuid op basis van de NDA en de aanvullende notitie nog steeds niet uitgesloten. Zij adviseert daarom om de eindconclusies voor deze habitattypen alsnog aan te passen naar 'nee, tenzij' of de positieve eindconclusies alsnog beter te onderbouwen. De onderbouwingen in de notitie zijn niet navolgbaar, onder meer omdat ze niet voldoende ingaan op de knelpunten en onzekerheden uit het advies van de Ecologische Autoriteit over de NDA (zie onderstaande toelichting). De notitie bevat ten opzichte van de NDA geen aanvullende gegevens of analyses voor de onderbouwing van de eindoordelen.

Eindconclusie glanshaverhooilanden en vossenstaarhooilanden

In haar NDA-advies gaf de Ecologische Autoriteit aan dat de NDA belangrijke kennisleemten bevat over sturende factoren en hydrologische knelpunten. Ook geeft de NDA geen inzicht in de locatie van de verschillende habitattypen in het systeem, de staat van de standplaats en welke knelpunten daar spelen. Daardoor is het nog niet mogelijk de effectiviteit van de maatregelen en haalbaarheid van de doelen voor glanshaverhooilanden en

---

vossenstaarthooilanden voldoende zeker te kunnen bepalen. De Ecologische Autoriteit constateert bovendien dat er onzekerheden in de trends van de habitattypen zijn. De notitie biedt geen aanvullende informatie ten opzichte van de NDA. Daarom concludeert de Ecologische Autoriteit dat verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie ook na het uitvoeren van de geplande maatregelen niet is uit te sluiten. Ook de NDA benoemt dit (pagina 64): 'Uit hoofdstuk 9 blijkt dat het voor alle stikstofgevoelige habitattypen onzeker is of verslechtering kan worden voorkomen, en er zicht bestaat op het realiseren van uitbreidings- en verbeteringsdoelstellingen.' De notitie biedt geen aanvullende informatie ten opzichte van de NDA.

Eindconclusie beekbegeleidende bossen

De constatering van de Ecologische Autoriteit over kennisleemten, de onzekerheid over de effectiviteit van maatregelen en de haalbaarheid van de doelen voor glanshaverhooilanden en vossenstaarthooilanden gelden ook voor het habitatype beekbegeleidende bossen. Voor dit habitatype constateert de Ecologische Autoriteit verder dat er sprake is van een afnemende trend voor de kwaliteit. Hoewel de NDA een flink aantal uitvoeringsmaatregelen noemt, is het niet voldoende zeker dat dit leidt tot de kwaliteitsverbetering die nodig is om verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie te voorkomen. Ook de NDA benoemt dit (pagina 62): 'Het is echter onzeker of [met de uitgevoerde maatregelen] de negatieve trend in de kwaliteit voldoende wordt omgebogen tot een kwaliteitsverbetering.' De notitie biedt geen aanvullende informatie ten opzichte van de NDA.

Bijlage 1: Projectgegevens

Werkwijze Ecologische Autoriteit

De Ecologische Autoriteit stelt voor elk advies een werkgroep van onafhankelijke deskundigen samen. Deze werkgroep beoordeelt of de essentiële ecologische kennis en informatie gebruikt is met het oog op de beschermde natuur. Daarmee kan de voortouwnemer een goed onderbouwd besluit nemen over de eindconclusies in de natuurdoelanalyses. Het advies is in adviesgesprekken met de voortouwnemer besproken. Meer informatie over de Ecologische Autoriteit en over haar werkwijze vindt u op onze website.

Voortouwnemer/Adviesaanvrager

Provincie Gelderland

Samenstelling van de werkgroep

De werkgroep bestaat voor dit advies uit drie sub-werkgroepen.

Bekendelle, Willinks Weust, Korenburgerveen, Wooldse Veen

drs. Camiel Aggenbach (geen onderdeel werkgroep Korenburgerveen)

Harry Boukes

ir. Annemie Burger (voorzitter)

drs. Raymond Creemers

dr. Agata Klimkowska

drs. Evalyne de Swart (secretaris)

Landgoederen Brummen, Stelkampsveld, Bruuk

prof. dr. Rien Aerts

dr. Casper Cusell

prof. dr. Rudy van Diggelen

Em.prof. dr. ir. Hans Mommaas (voorzitter)

mr. Roel Silleviss Smitt (secretaris)

Lingegebied en Diefdijk-Zuid, Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem, Rijntakken

drs. Wibe Altenburg

dr. Wilfried ten Brinke

dr. ir. Gerben van Geest ing.

mr. drs. Peter Glas (voorzitter)

prof. dr. Lisette de Senerpont Domis

drs. Evalyne de Swart (secretaris)

Waar vind ik de stukken die de Ecologische Autoriteit heeft beoordeeld?

De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt staan op de website, net als de eerdere adviezen van de Ecologische Autoriteit over de Natura 2000-gebieden in Gelderland en de daarbij beoordeelde documenten. Deze stukken zijn per gebied te vinden op www.ecologischeautoriteit.nl/adviezen.

Arthur van Schendelstraat 760 • 3511 MK Utrecht
030 2347667 • info@ecologischeautoriteit.nl
www.ecologischeautoriteit.nl